

RÖMER

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (suuri jaosto)

10 päivänä toukokuuta 2011*

Asiassa C-147/08,

jossa on kyse EY 234 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Arbeitsgericht Hamburg (Saksa) on esittänyt 4.4.2008 ja 23.1.2009 tekemillään päätöksillä, jotka ovat saapuneet unionin tuomioistuimeen 10.4.2008 ja 28.1.2009, saadakseen ennakkoratkaisun asiassa

Jürgen Römer

vastaan

Freie und Hansestadt Hamburg,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (suuri jaosto),

toimien kokoonpanossa: presidentti V. Skouris, jaostojen puheenjohtajat A. Tizzano, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev ja D. Šváby (esittelevä tuomari) sekä tuomarit E. Juhász, G. Arestis, A. Borg Barthet ja T. von Danwitz,

* Oikeudenkäyntikieli: saksa.

julkisasiamies: N. Jääskinen,
kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

- Jürgen Römer, edustajanaan Rechtsanwalt H. Graupner,
- Freie und Hansestadt Hamburg, asiamiehenään Härtel,
- Euroopan komissio, asiamiehinään V. Kreuschitz ja J. Enegren,

kuultuaan julkisasiamiehen 15.7.2010 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

- 1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/78/EY (EYVL L 303, s. 16) sekä unionin oikeuden yleisten periaatteiden ja EY 141 artiklan (jota

vastaa nyt SEUT 157 artikla) tulkintaa siltä osin kuin on kyse sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvasta syrjinnästä työssä ja ammatissa.

- 2 Tämä pyyntö on esitetty asiassa, jossa ovat vastakkain Jürgen Römer ja Freie und Hansestadt Hamburg ja joka koskee lisäeläkkeen, johon Römerillä on oikeus, määrää.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

- 3 Direktiivin 2000/78 johdanto-osan 13 ja 22 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(13) Tätä direktiiviä ei sovelleta sosiaaliturvajärjestelmiin ja sosiaalisen suojelun järjestelmiin, joiden etuuksia ei rinnasteta [EY] 141 artiklassa tarkoitettuun palkkaan --

--

(22) Tämä direktiivi ei vaikuta siviilisäätystä ja siitä riippuvia etuuksia koskevien kansallisten säästöjen noudattamiseen.”

4 Direktiivin 2000/78 1 artiklassa säädetään seuraavaa:

”Tämän direktiivin tarkoituksena on luoda yleiset puitteet uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiselle työssä ja ammatissa yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa.”

5 Kyseisen direktiivin 2 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Tässä direktiivissä ’yhdenvertaisen kohtelun periaatteella’ tarkoitetaan, ettei minäänlaista 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa:

a) välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jonkin 1 artiklassa tarkoitetun seikan perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan, on kohdeltu tai voitaisiin kohdella vertailukelpoisessa tilanteessa;

b) välillisenä syrjintänä pidetään sitä, että näennäisesti puolueeton säännös, peruste tai käytäntö saattaa henkilöt näiden tietyn uskonnon tai vakaumuksen, tietyn

vamman, tietyn iän tai tietyn sukupuolisen suuntautumisen perusteella erityisen epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, paitsi jos

- i) [kyseinen säännös, peruste tai käytäntö on objektiivisesti perusteltu oikeutulla tavoitteella ja tämän tavoitteen toteuttamiskeinot ovat asianmukaiset ja tarpeen], – –

– –”

6 Saman direktiivin 3 artiklassa säädetään seuraavaa:

”1. Yhteisölle annetun toimivallan puitteissa tätä direktiiviä sovelletaan kaikkiin henkilöihin sekä julkisella että yksityisellä sektorilla, julkisyhteisöt mukaan lukien, kun kyseessä on:

– –

- c) työolot ja -ehdot, myös irtisanominen ja palkka;

– –

3. Tätä direktiiviä ei sovelleta julkisista tai niihin rinnastettavista järjestelmistä, kuten julkisista sosiaaliturvajärjestelmistä tai sosiaalisen suojelun järjestelmistä, suoritettuihin maksuihin.

-- ”

- 7 Direktiivin 2000/78 18 artiklan ensimmäisen kohdan mukaisesti jäsenvaltioiden oli lähtökohtaisesti annettava mainitun direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset viimeistään 2.12.2003, tai jäsenvaltioilla oli mahdollisuus antaa tämän direktiivin täytäntöönpano työehtosopimusten soveltamisalaan kuuluvien säännösten osalta työmarkkinaosapuolten tehtäväksi; jäsenvaltioiden oli kuitenkin varmistettava, että tällaiset työehtosopimukset pantaisiin täytäntöön viimeistään kyseisenä samana päivänä.

Kansallinen oikeus

Perustuslaki

- 8 Saksan liittotasavallan perustuslain (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, jäljempänä perustuslaki) 6 §:n 1 momentissa säädetään, että ”avioliitto ja perhe ovat valtiovallan erityisessä suojeluksessa”.

Laki rekisteröidystä parisuhteesta

- 9 Rekisteröidystä parisuhteesta 16.2.2001 annetun lain (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) (jäljempänä LPartG) 1 §:n 1 momentissa säädetään tällaisen parisuhteen muodosta ja edellytyksistä seuraavaa:

”Kaksi samaa sukupuolta olevaa henkilöä voi rekisteröidä parisuhteen ilmoittamalla molemminpuolisesti, henkilökohtaisesti ja toistensa läsnä ollessa haluavansa solmia keskenään eliniäksi rekisteröidyn parisuhteen (rekisteröidyn parisuhteen osapuolet). Ilmoituksia ei voida tehdä ehdollisesti tai määräajaisesti. Ilmoitukset tulevat voimaan, kun ne esitetään toimivaltaisessa viranomaisessa. – –”

- 10 LPartG:n 2 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Rekisteröidyn parisuhteen osapuolet ovat velvollisia keskinäiseen huolenpitoon ja tukeen sekä yhteiselämään. He kantavat vastuuta toisistaan.”

- 11 Kyseisen lain 5 §:ssä säädetään seuraavaa:

”Rekisteröidyn parisuhteen osapuolet ovat velvollisia toistensa asianmukaiseen elatukseen. Siviililain [(Bürgerlicher Gesetzbuch, jäljempänä BGB)] 1360a, 1360b ja 1609 §:ää sovelletaan vastaavasti.”

- 12 Saman lain 11 §:n 1 momentissa, joka koskee rekisteröidyn parisuhteen muita vaikutuksia, säädetään seuraavaa:

”Ellei toisin säädetä, rekisteröidyn parisuhteen osapuolia pidetään toistensa perheenjäseninä.”

- 13 Rekisteröityä parisuhdetta koskevien oikeussääntöjen muuttamisesta 15.12.2004 annetulla lailla (Gesetz zur Überarbeitung des Lebenspartnerschaftsrechts, jäljempänä 15.12.2004 annettu laki), joka tuli voimaan 1.1.2005, muutettiin LPartG:tä ja sillä edelleen lähennettiin rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutuksia avioliiton oikeusvaikutuksiin. Erityisesti on niin, että vastedes säädetään eläkeoikeuksien hyvitysluonteisesta jakamisesta rekisteröidyn parisuhteen osapuolten kesken tällaisen parisuhteen purkautuessa (LPartG:n 20 §), kuten on asia aviopuolisoiden kesken avioerotilanteessa. Lisäksi lakisäateistä eläkevakuutusjärjestelmää on muutettu, jotta rekisteröidyn parisuhteen osapuolet saavat aviopuolisoiden tavoin perhe-eläkkeet, myös silloin, kun tällaisen parisuhteen osapuoli on kuollut ennen 1.1.2005 (sosiaaliturvalain (Sozialgesetzbuch) VI osan 46 §:n 4 momentti).

Hampurin osavaltiossa (Land) sovellettavat eläkesäännökset

- 14 Lisäeläkkeistä 7.3.1995 annetun Hampurin osavaltion lain (Hamburgisches Zusatzversorgungsgesetz) (jäljempänä HmbZVG) 1 §:n mukaan tätä lakia sovelletaan Freie und Hansestadt Hamburgin palveluksessa oleviin työntekijöihin sekä kaikkiin sellaisiin henkilöihin, joille kyseisen kaupungin on maksettava mainitun lain 2 §:ssä tarkoitettua eläkettä (eläkkeensaajat). Viimeksi mainitun pykälän mukaan eläke myönnetään vanhuuseläkkeenä, josta säädetään kyseisen lain 3–10 §:ssä, tai perhe-eläkkeenä, josta säädetään lain 11–19 §:ssä. HmbZVG:n 2a ja 2c §:n mukaan kyseisen kaupungin palveluksessa olevat työntekijät osallistuvat eläkekustannuksiin maksamalla

eläkemaksun, jonka suuruus on aluksi 1,25 prosenttia verotettavasta palkasta ja joka pidätetään tästä palkasta. Mainitun lain 2b §:n mukaan maksuvelvollisuus alkaa työsuhteen alkamispäivänä ja lakkaa työsuhteen päättymispäivänä.

- 15 HmbZVG:n 6 §:ssä säädetään, että eläkkeen määrä kuukaudessa vastaa kunkin eläkkeeseen oikeuttavan työskentelykauden täyden vuoden osalta 0,5:tä prosenttia eläkkeen laskemisessa huomioon otettavista palkoista.
- 16 Eläkkeen laskemisessa huomioon otettavat palkat esitetään yksityiskohtaisesti HmbZVG:n 7 §:ssä, kun taas eläkkeeseen oikeuttavat työskentelykaudet sekä työskentelykaudet, jotka eivät oikeuta eläkkeeseen, määritellään kyseisen lain 8 §:ssä.
- 17 HmbZVG:n 29 §:ssä on siirtymäsäännökset tämän lain 1 §:n 1 momentin toisessa virkkeessä tarkoitetuille eläkkeensaajille, jotka kuuluivat aikaisemmin voimassa olleen lainsäädännön soveltamisalaan. Kyseisen 29 §:n 1 momentin 1 kohdan, luettuna yhdessä mainitun momentin 5 kohdan kanssa, mukaan kyseiset eläkkeensaajat saavat edelleen, poikkeuksena muun muassa mainitun lain 6 §:n 1 ja 2 momentissa säädetystä, eläkettä, joka on samansuuruinen kuin eläke, jota he saivat heinäkuulta 2003, tai eläke, johon heillä olisi ollut oikeus kyseisen 29 §:n 1 momentin 2 ja 4 kohdan nojalla joulukuulta 2003.
- 18 Asiaa säänneltiin aiemmin Freie und Hansestadt Hamburgin toimihenkilöiden ja työntekijöiden lisä- ja perhe-eläkkeistä annetulla Hampurin osavaltion lailla (Erstes Ruhegeldgesetz der Freien und Hansestadt Hamburg, jäljempänä ensimmäinen RGG). Tämän lain 10 §:n 6 momentissa säädettiin seuraavaa:

”Eläkkeen laskemiseksi huomioon otettavat fiktiiviset nettotyötulot määritetään vähentämällä eläkettä laskettaessa huomioon otettavista palkoista (8 §)

1. eläkkeen maksamisen alkamispäivänä (12 §:n 1 momentti) sellaisten avioliitossa olevien eläkkeensaajien osalta, jotka eivät asu puolisostaan pysyvästi erillään, tai sellaisten eläkkeensaajien osalta, joilla on samana päivänä oikeus lapsilisään tai vastaavaan etuuteen, summa, joka olisi pitänyt maksaa ansiotuloverona [vähennettynä kirkollisverolla (Kirchenlohnsteuer)] veroluokan III/0 mukaisesti, [tai]

2. kaikkien muiden eläkkeensaajien osalta summa, joka olisi pitänyt maksaa eläkkeen maksamisen alkamispäivänä ansiotuloverona (vähennettynä kirkollisverolla) veroluokan I mukaisesti – –.”

19 Ensimmäisen RGG:n 8 §:n 10 momentin viimeisessä virkkeessä säädetään, että jos kyseisen lain 10 §:n 6 momentin 1 kohdassa säädetyt edellytykset täyttyvät vasta eläkkeen maksamisen alkamisen jälkeisenä päivänä, viimeksi mainittua säännöstä on asianomaisen henkilön hakemuksesta sovellettava kyseisestä päivästä lähtien.

20 Veroluokan III/0 mukaisesti vähennettävä summa on selvästi pienempi kuin veroluokan I mukaisesti vähennettävä summa.

Pääasia ja ennakkoratkaisukysymykset

21 Pääasian asianosaiset ovat eri mieltä siitä, minkä suuruista eläkettä pääasian kantaja Römer voi vaatia marraskuusta 2001 alkaen.

- 22 Römer työskenteli vuodesta 1950 työkyvyttömyytensä ilmenemiseen eli 31.5.1990 asti Freie und Hansestadt Hamburgin palveluksessa hallinnollisena toimihenkilönä. Hän on vuodesta 1969 elänyt keskeytyksettä U:n kanssa. Pääasian kantaja ja hänen kumppaninsa rekisteröivät parisuhteensa 15.10.2001 LPartG:n mukaisesti. Römer ilmoitti tästä entiselle työnantajalleen 16.10.2001 päivätyllä kirjeellä. Myöhemmällä 28.11.2001 päivätyllä kirjeellä hän pyysi lisäeläkkeensä määrän laskemista uudelleen soveltamalla veroluokan III/0 mukaista edullisempaa vähennystä ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämien tietojen mukaan 1.8.2001 alkaen. Pääasian kantaja kuitenkin toteaa huomautuksissaan pyytäneensä tätä eläkkeensä mukauttamista vasta 1.11.2001 alkaen.
- 23 Freie und Hansestadt Hamburg ilmoitti 10.12.2001 päivätyllä kirjeellä Römerille kiel-täytyvänsä muuttamasta kyseisen eläkkeen laskemista, koska ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentin 1 kohdan mukaan ainoastaan avioliitossa olevilla eläkkeensaajilla, jotka eivät asu puolisostaan pysyvästi erillään, ja eläkkeensaajilla, joilla on oikeus per-heavustuksiin tai muihin vastaaviin etuuksiin, on oikeus siihen, että heidän eläkkeen-sä määrä lasketaan veroluokan III/0 perusteella.
- 24 Freie und Hansestadt Hamburgin 2.9.2001 laatiman eläkeoikeuksia koskevan otteen mukaan Römerin kuukausieläke oli syyskuusta 2001 alkaen sellaisen palkan perus-teella, josta oli vähennetty veroluokan I mukaisesti ansiotuloverona maksettava mää-rä, 1 204,55 Saksan markkaa (DEM) (615,88 euroa). Römerin laskelmien, joita hänen entinen työnantajansa ei ole riitauttanut, mukaan tämän kuukausieläkkeen määrä olisi syyskuussa 2001 ollut 590,87 DEM (302,11 euroa) suurempi, jos veroluokka III/0 olisi otettu huomioon eläkkeen määrän laskemiseksi.

- 25 Asia saatettiin ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen käsiteltäväksi. Römer katsoo, että laskettaessa hänen eläkettään ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentin 1 kohdan perusteella hänellä on oikeus tulla kohdelluksi niin kuin kohdellaan avioliitossa olevaa eläkkeensaajaa, joka ei asu puolisostaan pysyvästi erillään. Hän väittää, että kyseisessä säännöksessä asetettua edellytystä ”avioliitossa olevasta eläkkeensaajasta, joka ei asu puolisostaan pysyvästi erillään”, on tulkittava siten, että se kattaa LPartG:n mukaisesti parisuhteensa rekisteröineet eläkkeensaajat.
- 26 Römer katsoo, että hänen oikeutensa yhdenvertaiseen kohteluun sellaisten avioliitossa olevien eläkkeensaajien kanssa, jotka eivät asu puolisostaan pysyvästi erillään, perustuu joka tapauksessa direktiiviin 2000/78. Lisäksi hän väittää, että koska kyseistä direktiiviä ei saatettu osaksi kansallista oikeutta direktiivin 18 artiklassa säädettyssä määräajassa eli viimeistään 2.12.2003, sitä sovelletaan suoraan pääasian vastaajaan.
- 27 Freie und Hansestadt Hamburg väittää, että ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentin 1 kohdassa tarkoitettua ilmaisua ”avioliitossa oleva” ei voida tulkita Römerin vaatimalla tavalla. Se vetoaa ennen kaikkea siihen, että perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan avioliitto ja perhe ovat valtiovallan erityisessä suojeluksessa. Freie und Hansestadt Hamburg toteaa vielä, että yhteisverotusta koskeva kysymys ja kysymys siitä, voidaanko veroluokkaa III/0 soveltaa fiktiivisesti ensimmäisen RGG:n nojalla maksettavien lisäeläkkeiden laskennassa, ovat yhteydessä keskenään. Se väittää, että varat, jotka asianomaisilla henkilöillä on kuukausittain käytössään jokapäiväisen elämän tarpeiden kattamiseen, määräytyvät työelämän aikaisen yhteisverotuksen perusteella ja sitten myöhemmin veroluokan III/0 fiktiivisen soveltamisen perusteella eläkkeiden laskemiseksi. Perheen perustaneiden henkilöiden tai henkilöiden, jotka olisivat voineet perustaa perheen, edullisemmalla kohtelulla on tarkoitus kompensoida heidän tilanteestaan johtuvaa suurempaa taloudellista räsitusta.

28 Tässä tilanteessa Arbeitsgericht Hamburg (Hampurin työtuomioistuin) päätti 4.4.2008 tekemällään päätöksellä, jota se täydensi 28.1.2009 tekemällään päätöksellä, lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1) Ovatko Freie und Hansestadt Hamburgin entisten toimihenkilöiden ja työntekijöiden ja heidän jälkeenjääneidensä lisäeläkkeet, joita säännellään [ensimmäisellä RGG:llä], [direktiivin 2000/78] 3 artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja ’julkisista tai niihin rinnastettavista järjestelmistä, kuten julkisista sosiaaliturvajärjestelmistä tai sosiaalisen suojelun järjestelmistä, suoritettuja maksuja’, minkä vuoksi mainittua direktiiviä ei sovelleta ensimmäisen RGG:n sääntelyalalla?
- 2) a) Jos edelliseen kysymykseen vastataan kieltävästi, ovatko ensimmäisen RGG:n säännökset, joiden mukaan eläkkeiden suuruutta määritettäessä erotetaan toisistaan avioliitossa olevat eläkkeensaajat ja kaikki muut eläkkeensaajat siten, että avioliitossa olevia eläkkeensaajia suositaan myös suhteessa henkilöihin, jotka ovat rekisteröineet parisuhteensa samaa sukupuolta olevan henkilön – – kanssa [LPartG:n] mukaisesti, direktiivin 2000/78 johdanto-osan 22 perustelukappaleessa tarkoitettuja ’siviilisäätyä ja siitä riippuvia etuuksia koskevia säädöksiä’?
- b) Jos edelliseen kysymykseen vastataan myöntävästi, seuraako tästä, että direktiiviä 2000/78 ei sovelleta mainittuihin ensimmäisen RGG:n säännöksiin, vaikka direktiiviin ei sinänsä sisälly mitään johdanto-osan 22 perustelukappaleesta vastaavaa direktiivin soveltamisalan rajoitusta?
- 3) Jos toisen kysymyksen a tai b kohdassa esitettyyn kysymykseen vastataan kieltävästi, rikotaanko ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentilla, jonka mukaan sellaisten avioliitossa olevien eläkkeensaajien, jotka eivät asu puolisostaan pysyvästi

erillään, eläkkeet lasketaan käyttäen fiktiivisenä perusteena (verovelvollisen kannalta edullisempaa) veroluokkaa III/0, kun taas (verovelvollisen kannalta epäedullisemmän) veroluokan I fiktiivisellä perusteella lasketaan kaikkien muiden eläkkeensaajien eläkkeet, direktiivin 2000/87 1 artiklaa, luettuna yhdessä 2 artiklan ja 3 artiklan 1 kohdan c alakohdan kanssa, sellaisen eläkkeensaajan tapauksessa, joka on rekisteröinyt parisuhteensa samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa eikä asu tästä pysyvästi erillään?

- 4) Jos ensimmäiseen kysymykseen tai toisen kysymyksen b kohdassa esitettyyn kysymykseen vastataan myöntävästi tai jos kolmanteen kysymykseen vastataan kieltävästi, rikotaanko ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentilla kolmannessa kysymyksessä kuvaillun sääntelyn tai sen oikeusvaikutusten vuoksi EY 141 artiklaa tai loukataanko sillä jotakin yhteisön oikeuden yleistä periaatetta?
- 5) a) Jos kolmanteen tai neljänteen kysymykseen vastataan myöntävästi, seuraako tästä, että niin kauan kuin ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momenttia ei ole muutettu väitetyn epäyhdenvertaisen kohtelun poistamiseksi, myös sellainen eläkkeensaaja, joka on rekisteröinyt parisuhteensa eikä asu kumppanistaan pysyvästi erillään, voi vaatia, että häntä kohdellaan hänen lisäeläkettään laskettaessa kuten avioliitossa olevaa eläkkeensaajaa, joka ei asu puolisostaan pysyvästi erillään?
- b) Jos näin on, päteekö tämä – mikäli direktiiviä 2000/78 voidaan soveltaa ja mikäli kolmanteen kysymykseen vastataan myöntävästi – myös jo ennen direktiivin 2000/78 18 artiklan 1 kohdassa säädetyn täytäntöönpanon määräajan päättymistä?

- 6) Jos viidenteen kysymykseen vastataan myöntävästi, sovelletaanko tämän osalta asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 annetun tuomion [(Kok., s. I-1889, Kok. Ep. X, s. 425)] ratkaisuperusteiden mukaisesti rajoitusta, jonka mukaan yhdenvertainen kohtelu eläkkeiden laskennassa koskee ainoastaan lisäeläkkeiden niitä osia, jotka eläkkeensaaja on ansainnut 17.5.1990 alkaen?
- 7) Jos unionin tuomioistuin päätyy katsomaan, että kyseessä on välitön syrjintä, kysytään seuraavaa:
- a) Mikä merkitys tulee tässä yhteydessä sille erityiselle seikalle, että yhtäältä niin – – perustuslain kuin unionin oikeudenkin mukaan on huomioitava yhdenvertaista kohtelua koskeva periaate, mutta toisaalta Saksan liittotasavallan oikeuden mukaan avioliitto ja perhe ovat perustuslain 6 §:n 1 momentissa olevan nimenomaisen valtiosääntöoikeudellisen säännöksen nojalla valtion erityisessä suojeluksessa?
- b) Voiko direktiivin [2000/78] sanamuodosta huolimatta välittömästi syrjivä lainsäädännös olla perusteltu, koska sillä on muu tavoite, joka on jäsenvaltion kansallisen oikeusjärjestyksen muttei unionin oikeuden osa? Meneekö sellaisessa tapauksessa muu tavoite, johon jäsenvaltion oikeusjärjestyksessä pyritään, ilman muuta yhdenvertaisen kohtelun periaatteen edelle?
- c) Mikäli edelliseen kysymykseen vastataan kieltävästi, mitä oikeudellisia kriteereitä on sovellettava sen ratkaisemiseksi, miten unionin oikeuden yhdenvertaista kohtelua koskevaa periaatetta ja jäsenvaltion kansallisen oikeusjärjestyksen sisältämää muuta oikeudellista tavoitetta on punnittava keskenään sellaisessa tapauksessa? Päteekö tämän osalta myös, kuten välillisessä syrjintätapauksessa vaaditaan sen oikeudellisen hyväksymisen kriteerinä direktiivin [2000/78] 2 artiklan 2 kohdan b alakohdan i alakohdan mukaan, että

syrjivän sääntelyn on ensinnäkin oltava objektiivisesti perusteltu oikeutetulla tavoitteella ja toiseksi tämän tavoitteen toteuttamiskeinojen on oltava asianmukaiset ja tarpeen?

- d) Täyttääkö ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentissa olevan kaltainen sääntely edelliseen kysymykseen annettavan vastauksen sisältämien kriteereiden mukaisesti sovellettavaksi tulevat unionin oikeuden sisältämät lainmukaisuutta koskevat vaatimukset? Täyttääkö se ne yksin sellaisen kansallisessa oikeudessa olevan erityisen säännöksen, jota vastaavaa säännöstä ei ole unionin oikeudessa, eli perustuslain 6 §:n 1 momentin johdosta?”

Ennakkoratkaisukysymysten tarkastelu

Kaksi ensimmäistä kysymystä

- ²⁹ Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kahdella ensimmäisellä kysymyksellään, joihin on vastattava yhdessä, pääasiallisesti, jäävätkö Freie und Hansestadt Hamburgin entisille työntekijöille ja heidän jälkeensä jääneille ensimmäisen RGG:n nojalla maksettavien kaltaiset lisäeläkkeet direktiivin 2000/78 3 artiklan 3 kohdan tai sen johdanto-osan 22 perustelukappaleen johdosta kyseisen direktiivin aineellisen soveltamisalan ulkopuolelle.
- ³⁰ Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee, että nämä etuudet ovat SEUT 157 artiklassa tarkoitettua palkkaa.

- 31 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy ensinnäkin direktiivin 2000/78 3 artiklan 3 kohdasta tarkemmin, merkitseekö se, että tämän säännöksen mukaan direktiiviä ”ei sovelleta julkisista – järjestelmistä – suoritettuihin maksuihin”, että kyseessä olevan järjestelmän on julkisena järjestelmänä katsottava jäävän kyseisen direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle.
- 32 Tästä on riittävää muistuttaa, että oikeuskäytännön mukaan direktiivin 2000/78 soveltamisala ei sen 3 artiklan 1 kohdan c alakohdan ja 3 kohdan, luettuina yhdessä tämän direktiivin johdanto-osan 13 perustelukappaleen kanssa, perusteella kata sosiaaliturvajärjestelmiä ja sosiaalisen suojelun järjestelmiä, joiden etuuksia ei rinnasteta SEUT 157 artiklassa tarkoitettuun palkkaan, eikä valtion suorittamia maksuja, joiden tarkoituksena on työllistyminen tai työllisenä pysyminen (asia C-267/06, Maruko, tuomio 1.4.2008, Kok., s. I-1757, 41 kohta).
- 33 Näin ollen direktiivin 2000/78 3 artiklan 3 kohtaa ei voida tulkita siten, että lisäeläke, joka maksetaan julkisesta järjestelmästä ja joka on SEUT 157 artiklassa tarkoitettua palkkaa, jäisi kyseisen direktiivin soveltamisalan ulkopuolelle.
- 34 Toiseksi direktiivin 2000/78 johdanto-osan 22 perustelukappaleesta, jonka mukaan ”tämä direktiivi ei vaikuta siviilisäätystä ja siitä riippuvia etuuksia koskevien kansallisten säädösten noudattamiseen”, on riittävää muistuttaa, että edellä mainitussa asiassa Maruko annetun tuomion 58–60 kohdassa on jo lausuttu kyseisen perustelukappaleen ulottuvuudesta.

- 35 Kyseisestä tuomiosta ilmenee, että koska pääasiassa kyseessä olevan kaltainen lisäeläke on luokiteltu SEUT 157 artiklassa tarkoitetuksi ”palkaksi” ja koska se kuuluu direktiivin 2000/78 soveltamisalaan, tämän direktiivin johdanto-osan 22 perustelukappaleella ei voida kyseenalaistaa mainitun direktiivin soveltamista (ks. vastaavasti em. asia Maruko, tuomion 60 kohta).
- 36 Edellä esitetystä seuraa, että ensimmäiseen ja toiseen kysymykseen on vastattava, että direktiiviä 2000/78 on tulkittava siten, että Freie und Hansestadt Hamburgin entisille työntekijöille ja heidän jälkeenjääneilleen ensimmäisen RGG:n nojalla maksettavien kaltaiset lisäeläkkeet, jotka ovat SEUT 157 artiklassa tarkoitettua palkkaa, eivät jää kyseisen direktiivin 3 artiklan 3 kohdan eivätkä myöskään sen johdanto-osan 22 perustelukappaleen johdosta tämän direktiivin aineellisen soveltamisalan ulkopuolelle.

Kolmas ja seitsemäs kysymys

- 37 Ennakkoratkaisua pyytäneet tuomioistuimien tiedustelee kolmannella ja seitsemännellä kysymyksellään, jotka on tutkittava yhdessä, pääasiallisesti yhtäältä, että kun ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentin mukaan avioliitossa olevalle eläkkeensaajalle maksettava lisäeläke on edullisempi kuin eläke, joka maksetaan samaa sukupuolta olevan henkilön kanssa rekisteröidyn parisuhteen solmineelle eläkkeensaajalle, ovatko direktiivin 2000/78 1 ja 2 artiklan ja 3 artiklan 1 kohdan c alakohdan säännökset yhdessä tarkasteltuina esteenä tällaiselle säännökselle siltä osin kuin tässä säännöksessä on kyse sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvasta välittömästä tai välillisestä syrjinnästä. Kansallinen tuomioistuin kysyy toisaalta, voitaisiinko sukupuoliseen suuntautumiseen perustuva välitön syrjintä perustella perustuslain 6 §:n 1 momentissa säädetyn avioliiton suojan kaltaisella jäsenvaltion tavoitteella, ja millä edellytyksillä se voitaisiin perustella.

- 38 Aluksi on muistutettava, että unionin oikeuden nykytilassa lainsäädäntö, joka koskee henkilöiden siviilisäätystä, kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan. Direktiivin 2000/78 tarkoituksena on kuitenkin sen 1 artiklan mukaisesti torjua työssä ja ammatissa tiettyntyyppistä syrjintää, kuten sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää, yhdenvertaisen kohtelun periaatteen toteuttamiseksi jäsenvaltioissa.
- 39 Kyseisen direktiivin 2 artiklan mukaan ”yhdenvertaisen kohtelun periaatteella” tarkoitetaan, ettei minkäänlaista saman direktiivin 1 artiklassa tarkoitettuun seikkaan perustuvaa välitöntä tai välillistä syrjintää saa esiintyä.
- 40 Direktiivin 2000/78 2 artiklan 2 kohdan a alakohdan mukaan välittömänä syrjintänä pidetään sitä, että henkilöä kohdellaan jonkin tämän direktiivin 1 artiklassa tarkoitetun seikan perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta kohdellaan vertailukelpoisessa tilanteessa.
- 41 Näin ollen se, että kyse on mainitussa direktiivissä tarkoitetusta välittömästä syrjinnästä, edellyttää ensinnäkin, että vertailtavat tilanteet ovat vertailukelpoisia.
- 42 Tästä on korostettava, kuten edellä mainitussa asiassa Maruko annetusta tuomiosta (67–73 kohta) ilmenee, että yhtäältä vaatimuksena ei ole tilanteiden identtisyys vaan ainoastaan niiden vertailukelpoisuus ja toisaalta tällaista vertailukelpoisuutta ei ole tutkittava kokonaisuutena ja abstraktisti vaan tapauskohtaisesti ja konkreettisesti kyseessä olevan etuuden kannalta. Yhteisöjen tuomioistuin nimittäin ei vertaillut kyseisessä tuomiossa, joka koski perhe-eläkkeen epäämistä rekisteröidyn parisuhteen osapuolelta, joka oli edesmenneen ammatilliseen eläkejärjestelmään kuuluneen kumppani, avioliittoa ja rekisteröityä parisuhdetta Saksan oikeudessa kokonaisuutena,

vaan se korosti nojautumalla ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen Saksan oikeuden analyysiin, jonka mukaan Saksan oikeudessa oli asteittain lähennetty rekisteröityä parisuhdetta varten käyttöön otettua järjestelmää avioliittoon sovellettavaan järjestelmään, että rekisteröity parisuhde rinnastetaan avioliittoon leskeneläkkeen osalta.

- 43 Tilanteiden vertailun on siten perustuttava kohdennettuun analyysiin aviopuolisoiden ja rekisteröidyn parisuhteen osapuolten niistä oikeuksista ja velvollisuuksista – sellaisina kuin ne ilmenevät sovellettavista kansallisista säännöksistä –, jotka ovat merkityksellisiä, kun pääasiassa kyseessä olevan etuuden kohde ja myöntämisedellytykset otetaan huomioon, eikä kyseisessä vertailussa ole tutkittava, onko kansallisen oikeuden mukaan niin, että rekisteröity parisuhde rinnastetaan oikeudellisesti, yleisesti ja kattavasti avioliittoon.
- 44 Tämän osalta ennakkoratkaisupyynnön tiedoista ilmenee, että vuodesta 2001 eli LPartG:n voimaantulovuodesta alkaen Saksan liittotasavalta on mukauttanut oikeusjärjestystään mahdollistaakseen, että samaa sukupuolta olevat henkilöt voivat elää muodollisesti eliniäksi perustetussa keskinäisen huolenpidon ja tuen suhteessa. Päätettyään olla mahdollistamatta näiden henkilöiden avioliittoa, joka on edelleen varattu vain eri sukupuolta oleville henkilöille, mainittu jäsenvaltio on perustanut samaa sukupuolta oleville henkilöille erillisen järjestelmän eli rekisteröidyn parisuhteen, jonka sääntely on asteittain rinnastettu avioliiton sääntelyyn.
- 45 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa tässä asiayhteydessä, että LPartG:n muuttaminen 15.12.2004 annetulla lailla on myötävaikuttanut rekisteröidyn parisuhteen sääntelyn asteittaiseen lähentämiseen avioliiton sääntelyyn. Kyseisen tuomioistuimen mukaan näiden kahden siviilisäädyn välillä, sellaisina kuin niistä säädetään Saksan oikeusjärjestyksessä, ei enää ole merkittävää oikeudellista eroa. Tärkeimpänä jäljellä olevana erona on se, että avioliitto edellyttää aviopuolisoiden olevan eri sukupuolta, kun taas rekisteröity parisuhde edellyttää sen osapuolten olevan samaa sukupuolta.

- 46 Toisin kuin etuus, joka oli kyseessä edellä mainitussa asiassa Maruko annetussa tuomiossa ja joka oli perhe-eläke, nyt käsiteltävässä pääasiassa kyseessä oleva etuus on lisäeläke, jota Freie und Hansestadt Hamburg maksaa entiselle työntekijälleen. Lisäksi on riidatonta, että Hampurin osavaltion kyseessä olevan säännösten soveltaminen pääasiaan edellyttää paitsi eläkkeensaajan olemista avioliitossa myös sitä, ettei tämä asu puolisostaan pysyvästi erillään. Etuuden tarkoituksena on antaa eläkkeelle siirryttäessä korvaavaa tuloa, jonka on tarkoitus hyödyttää eläkkeensaajaa ja välillisesti myös hänen kanssaan eläviä henkilöitä.
- 47 Ennakkoratkaisupyynnön tiedoista ilmenee tältä osin, että vaikka 15.12.2004 annettulla lailla tosin vahvistettiin muutamien konkreettisten seikkojen, kuten perhe-eläkettä koskevan oikeuden, osalta rekisteröidyn parisuhteen oikeusvaikutusten rinnastamista avioliiton oikeusvaikutuksiin, LPartG:n alkuperäisen version 2 ja 5 §:ssä jo säädettiin, että rekisteröidyn parisuhteen osapuolet ovat velvollisia yhtäältä keskinäiseen huolenpitoon ja tukeen ja toisaalta toistensa asianmukaiseen elatukseen työllään ja omaisuudellaan, mihin aviopuolisotkin ovat velvollisia yhteiselämänsä aikana.
- 48 Tästä seuraa, että kyseiset velvollisuudet ovat jo LPartG:n voimaantulosta lähtien kohdistuneet sekä rekisteröidyn parisuhteen osapuoliin että aviopuolisoihin.
- 49 Unionin tuomioistuimelle esitetystä asiakirja-aineistosta ilmenee siltä osin kuin on toiseksi kyse sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvaa epäedullisempaa kohtelua koskevasta kriteeristä, että Römerin lisäeläkettä olisi ensimmäisen RGG:n 8 §:n 10 momentin viimeisen virkkeen mukaisesti korotettu, jos hän olisi lokakuussa 2001 solminut avioliiton eikä rekisteröityä parisuhdetta miehen kanssa.

- 50 Kuten julkisasiamies totesi ratkaisuehdotuksensa 99 kohdassa, tällainen edullisempi kohtelu ei kuitenkaan olisi liittynyt liiton osapuolten tuloihin eikä lasten olemassa-oloon eikä liioin muihin tekijöihin, kuten puolison taloudellisiin tarpeisiin.
- 51 Lisäksi on niin, että Römerin työelämänsä aikana maksamat maksut, jotka liittyivät pääasiassa kyseessä olevaan etuuteen, eivät mitenkään riippuneet hänen siviilisäädystään, koska hänen oli osallistuttava eläkekustannuksiin maksamalla eläkemaksu, joka oli sama kuin hänen avioliitossa olevien kollegojensa eläkemaksu.
- 52 Kolmanteen ja seitsemänteen kysymykseen on siis vastattava, että kun ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentissa säädetään, että rekisteröidyn parisuhteen solminut eläkkeensaaja saa pienempää lisäeläkettä kuin sellainen avioliitossa oleva eläkkeensaaja, joka ei asu puolisostaan pysyvästi erillään, direktiivin 2000/78 1 ja 2 artiklan ja 3 artiklan 1 kohdan c alakohdan säännökset yhdessä tarkasteltuina ovat esteenä tällaiselle kansalliselle säännökselle, jos
- kyseisessä jäsenvaltiossa avioliitto on varattu eri sukupuolta oleville henkilöille ja se on rinnakkain voimassa LPartG:ssä säädetyn kaltaisen rekisteröidyn parisuhteen kanssa, joka on varattu samaa sukupuolta oleville henkilöille, ja
 - kyse on sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvasta välittömästä syrjinnästä sen takia, että kansallisessa oikeudessa kyseisen rekisteröidyn parisuhteen osapuolen oikeudellinen ja tosiasiallinen tilanne on vertailukelpoinen avioliitossa olevan henkilön oikeudellisen ja tosiasiallisen tilanteen kanssa kyseisen eläkkeen kannalta. Vertailukelpoisuuden arviointi kuuluu ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivaltaan, ja se on kohdennettava aviopuolisoiden ja rekisteröidyn parisuhteen solmineiden henkilöiden niihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin – sellaisina kuin niitä säännellään kummankin instituution yhteydessä –, jotka ovat merkityksellisiä, kun kyseessä olevan etuuden kohde ja myöntämisedellytykset otetaan huomioon.

Viides kysymys

- 53 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee tällä kysymyksellä ensinnäkin, voisiko asianomainen henkilö vaatia, mikäli unionin tuomioistuin katsoo pääasian kantajan kaltaiselle eläkkeensaajalle aiheutuvan haitan merkitsevän unionin oikeuden rikkomista, tulla kohdeksi sellaisten avioliitossa olevien eläkkeensaajien, jotka eivät asu puolisostaan pysyvästi erillään, kanssa yhdenvertaisesti jo ennen kuin ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momenttia muutetaan sen saattamiseksi yhdenmukaiseksi unionin oikeuden kanssa, koska Freie und Hansestadt Hamburg ei ole yksityisoikeudellinen työnantaja vaan paikallinen julkisyhteisö, joka toimii kyseisen säännöksen osalta sekä työnantajana että lainsäätäjänä.
- 54 Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan kansallinen tuomioistuin, jonka tehtävänä on toimivaltansa rajoissa soveltaa unionin oikeussääntöjä, on velvollinen varmistamaan näiden oikeussääntöjen täyden vaikutuksen niin, että se tarvittaessa jättää omasta aloitteestaan soveltamatta kaikkia unionin oikeuden kanssa ristiriidassa olevia kansallisia säännöksiä – myös myöhemmin annettuja – ilman, että sen on pyydettävä tai odotettava, että nämä säännökset ensin poistetaan lainsäädäntöteitse tai jossain muussa perustuslaillisessa menettelyssä (asia C-314/08, Filipiak, tuomio 19.11.2009, Kok., s. I-11049, 81 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).
- 55 Lisäksi on niin, että jos edellytykset, joiden perusteella yksityiset oikeussubjektit voivat kansallisissa tuomioistuimissa vedota direktiivin säännöksiin valtiota vastaan, ovat täyttyneet, yksityiset oikeussubjektit voivat tehdä näin riippumatta siitä, toimiiko valtio työnantajana vai julkisen vallan käyttäjänä (yhdistetyt asiat C-250/09 ja C-268/09, Georgiev, tuomio 18.11.2010, Kok., s. I-11869, 70 kohta).
- 56 Tästä seuraa, että mikäli ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentin kaltainen säännös merkitsee direktiivin 2000/78 2 artiklassa tarkoitettua syrjintää, yksityinen oikeussubjekti voi unionin oikeuden ensisijaisuuden perusteella vaatia paikalliselta julkisyhteisöltä oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun joutumatta odottamaan, että kansallinen

lainsäätäjät saattaa tällaisen säännöksen yhdenmukaiseksi unionin oikeuden kanssa (ks. vastaavasti asia C-341/08, Petersen, tuomio 12.1.2010, Kok., s. I-47, 81 kohta ja em. yhdistetyt asiat Georgiev, tuomion 73 kohta).

- 57 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin kysyy toiseksi, mistä päivästä alkaen yhdenvertainen kohtelu on varmistettava. Tästä on todettava ensinnäkin, että mikäli kyse on direktiivissä 2000/78 tarkoitetusta syrjinnästä, pääasian kantaja ei voi saada tämän direktiivin nojalla samoja oikeuksia kuin avioliitossa olevat eläkkeensaajat pääasiassa kyseessä olevan lisäeläkkeen osalta ennen jäsenvaltioille direktiivin täytäntöön panemiseksi asetetun määräajan päättymistä.
- 58 Tästä määräajasta on huomattava, että vaikka Saksan liittotasavalta pyysikin, kuten muun muassa asiassa C-144/04, Mangold, 22.11.2005 annettussa tuomiossa (Kok., s. I-9981, 13 kohta) todettiin, saada direktiivin 2000/78 18 artiklan toisen kohdan mukaisesti hyödyntää 2.12.2003 alkanutta kolmen vuoden lisäaikaa kyseisen direktiivin panemiseksi täytäntöön, tällainen mahdollisuus koski, kuten mainitun säännöksen sanamuodosta ilmenee, vain ikään tai vammaisuuteen perustuvaa syrjintää. Määräaika, joka oli asetettu sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää koskevien direktiivin 2000/78 säännösten panemiseksi täytäntöön, päättyi siis niin Saksan liittotasavallan kuin muidenkin jäsenvaltioiden osalta 2.12.2003.
- 59 Lopuksi on muistutettava pääasian kantajan parisuhteen rekisteröimispäivän, joka on 15.10.2001, ja direktiivin 2000/78 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymisen välisestä ajanjaksosta, että Euroopan unionin neuvosto antoi EY 13 artiklan perusteella direktiivin 2000/78, josta unionin tuomioistuin on katsonut, ettei siinä itsessään säädetä periaatteesta, joka koskee yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa ja joka pohjautuu erilaisiin kansainvälisiin asiakirjoihin ja jäsenvaltioiden yhteiseen valtiosääntöperinteeseen, vaan sen ainoana tarkoituksena on luoda näillä samoilla aloilla yleiset puitteet eri seikkoihin perustuvan syrjinnän torjumiselle (ks. em.

asia Mangold, tuomion 74 kohta ja asia C-555/07, Küçükdeveci, tuomio 19.1.2010, Kok., s. I-365, 20 kohta); näihin seikkoihin kuuluu myös sukupuolinen suuntautuminen.

- 60 On kuitenkin myös niin, että jotta sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän kiellon periaatetta voidaan soveltaa pääasiassa kyseessä olevan kaltaiseen tilanteeseen, kyseisen tilanteen on kuuluttava unionin oikeuden soveltamisalaan (ks. em. asia Küçükdeveci, tuomion 23 kohta).
- 61 EY 13 artiklan tai direktiivin 2000/78 perusteella ei kuitenkaan voida saattaa unionin oikeuden soveltamisalaan pääasiassa kyseessä olevan kaltaista tilannetta ajanjaksolta, joka edelsi kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä (ks. analogisesti asia C-427/06, Bartsch, tuomio 23.9.2008, Kok., s. I-7245, 16 ja 18 kohta ja em. asia Küçükdeveci, tuomion 25 kohta).
- 62 EY 13 artiklalla, jonka nojalla neuvostolla oli EY:n perustamissopimuksessa annetun toimivallan rajoissa mahdollisuus toteuttaa tarvittavat toimenpiteet kaiken sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvan syrjinnän torjumiseksi, ei nimittäin voitu sellaisenaan saattaa unionin oikeuden soveltamisalaan kaiken tällaisen syrjinnän kieltämiseksi sellaisia pääasiassa kyseessä olevan kaltaisia tilanteita, joihin ei sovellettu kyseisen artiklan perusteella toteutettuja toimenpiteitä, etenkin – siltä osin kuin on kyse direktiivistä 2000/78 – ennen tämän direktiivin täytäntöönpanolle tässä direktiivissä säädetyn määräajan päättymistä (ks. analogisesti em. asia Bartsch, tuomion 18 kohta).
- 63 Lisäksi on niin, ettei direktiiviä 2000/78 eikä myöskään muita unionin oikeuden säännöksiä panna täytäntöön ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentilla, joten mainittu direktiivi on johtanut vasta sen täytäntöönpanolle asetetun määräajan päätyttyä siihen,

että pääasiassa kyseessä oleva kansallinen säännöstö, joka koskee kyseisessä direktiivissä säänneltyä alaa, nimittäin SEUT 157 artiklassa tarkoitettun palkan edellytyksiä, on tullut unionin oikeuden soveltamisalaan (ks. analogisesti em. asia Bartsch, tuomion 17, 24 ja 25 kohta).

- 64 Viidenteen kysymykseen on vastattava edellä esitetyn perusteella, että mikäli ensimmäisen RGG:n 10 §:n 6 momentti merkitsee direktiivin 2000/78 2 artiklassa tarkoitettua syrjintää, pääasian kantajan kaltainen yksityinen oikeussubjekti voi vaatia oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun aikaisintaan kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle asetetun määräajan päätyttyä, eli 3.12.2003 alkaen, joutumatta odottamaan, että kansallinen lainsäätävä saattaa mainitun säännöksen yhdenmukaiseksi unionin oikeuden kanssa.

Neljäs ja kuudes kysymys

- 65 Kun kolmanteen ja viidenteen kysymykseen annettavat vastaukset otetaan huomioon, neljänteen kysymykseen ei ole tarpeen vastata.
- 66 Kuudennesta kysymyksestä on riittävää todeta, että pääasiassa kyseessä oleva oikeusriita koskee 1.11.2001 alkaen maksettua lisäeläkettä, johon asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 annetun tuomion (Kok., s. I-1889, Kok. Ep. X, s. 425) ajallisten vaikutusten rajoittaminen 17.5.1990 jälkeiseen aikaan ei voi vaikuttaa siitä huolimatta, että kyseisen eläkkeen perustana olevat eläkemaksut on maksettu ennen kyseisen tuomion julistamispäivää. Saksan liittotasavalta tai Freie und Hansestadt Hamburg eivät myöskään ole ehdottaneet minkäänlaista nyt annettavan tuomion ajallisten vaikutusten

rajoittamista, eikä mikään unionin tuomioistuimelle esitetty seikka puolla sitä, että niin olisi tehtävä.

Oikeudenkäyntikulut

- ⁶⁷ Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (suuri jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) Yhdenvertaista kohtelua työssä ja ammatissa koskevista yleisistä puitteista 27.11.2000 annettua neuvoston direktiiviä 2000/78/EY on tulkittava siten, että Freie und Hansestadt Hamburgin entisille työntekijöille ja heidän jälkeensä jääneilleen Freie und Hansestadt Hamburgin toimihenkilöiden ja työntekijöiden lisä- ja perhe-eläkkeistä annetun Hampurin osavaltion lain (Erstes Ruhegeldgesetz der Freien und Hansestadt Hamburg), sellaisena kuin se oli 30.5.1995, nojalla maksettavien kaltaiset lisäeläkkeet, jotka ovat SEUT 157 artiklassa tarkoitettua palkkaa, eivät jää kyseisen direktiivin 3 artiklan 3 kohdan eivätkä myöskään sen johdanto-osan 22 perustelukappaleen johdosta tämän direktiivin aineellisen soveltamisalan ulkopuolelle.
- 2) Kun Hampurin osavaltion mainitun lain 10 §:n 6 momentissa säädetään, että rekisteröidyn parisuhteen solminut eläkkeensaaja saa pienempää lisäeläkettä kuin sellainen avioliitossa oleva eläkkeensaaja, joka ei asu puolisostaan

pysyvästi erillään, direktiivin 2000/78 1 ja 2 artiklan ja 3 artiklan 1 kohdan c alakohdan säännökset yhdessä tarkasteltuina ovat esteenä tällaiselle kansalliselle säännökselle, jos

- kyseisessä jäsenvaltiossa avioliitto on varattu eri sukupuolta oleville henkilöille ja se on rinnakkain voimassa rekisteröidystä parisuhteesta 16.2.2001 annetussa laissa (Gesetz über die Eingetragene Lebenspartnerschaft) säädetyn kaltaisen rekisteröidyn parisuhteen kanssa, joka on varattu samaa sukupuolta oleville henkilöille, ja

- kyse on sukupuoliseen suuntautumiseen perustuvasta välittömästä syrjinnästä sen takia, että kansallisessa oikeudessa kyseisen rekisteröidyn parisuhteen osapuolen oikeudellinen ja tosiasiallinen tilanne on vertailukelpoinen avioliitossa olevan henkilön oikeudellisen ja tosiasiallisen tilanteen kanssa kyseisen eläkkeen kannalta. Vertailukelpoisuuden arviointi kuuluu ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen toimivaltaan, ja se on kohdennettava aviopuolisoiden ja rekisteröidyn parisuhteen solmineiden henkilöiden niihin oikeuksiin ja velvollisuuksiin – sellaisina kuin niitä säännellään kummankin instituution yhteydessä –, jotka ovat merkityksellisiä, kun kyseessä olevan etuuden kohde ja myöntämisedellytykset otetaan huomioon.

3) Mikäli Freie und Hansestadt Hamburgin toimihenkilöiden ja työntekijöiden lisä- ja perhe-eläkkeistä annetun Hampurin osavaltion lain, sellaisena kuin se oli 30.5.1995, 10 §:n 6 momentti merkitsee direktiivin 2000/78 2 artiklassa tarkoitettua syrjintää, pääasian kantajan kaltainen yksityinen oikeussubjekti voi vaatia oikeutta yhdenvertaiseen kohteluun aikaisintaan kyseisen direktiivin täytäntöönpanolle asetetun määräajan päätyttyä, eli 3.12.2003 alkaen, joutumatta odottamaan, että kansallinen lainsäätäjä saattaa mainitun säännöksen yhdenmukaiseksi unionin oikeuden kanssa.

Allekirjoitukset